علي خضير الحذيفي

Dört Kâide Şerhi

ARAPÇA-TÜRKÇE

شرح القواعد الأربع

علي بن حذيفر

MİNBER YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Şeyh Ali Bin Hudayr Kimdir? **05**

Hocaları ve İlim Talebi 05

İlim Öğrendiği Diğer Âlimler 05

İlmî Dersleri 06

Mücadelesi ve Tutuklanması 06

Eserleri 07

Mukaddime **09**

I. Birinci Paragraf 10

II. İkinci Paragraf 20

III. Üçüncü Paragraf 23

IV. Dördüncü Paragraf 25

V. Beşinci Paragraf 30

Dört Kâide Şerhi **35**

I. Birinci Kaide 36

II. İkinci Kaide 41

III. Üçüncü Kaide 52

IV. Dördüncü Kaide 60

Şeyh Ali Bin Hudayr Kimdir?

İsmi; Ali b. Hudayr bin Fahd el-Hudayr olup hicrî 1374'de Riyad'da dünyaya geldi. Sene hicrî 1403'te Kasîm'da Camiat'ül İmam Usûlüddin Fakültesi'nden mezun oldu.

Hocaları ve İlim Talebi

Henüz lise döneminde genç yaşlarda ilim öğrenmeye başladı. İlk öğrenimi de -Allah rahmet eylesin, Mekânı cennet olsun- Şeyh Abdurrauf el-Hanavi'nin dizinin dibinde Kur'ân ve Tecvid öğrenmekle başladı.

Şeyh Ali bin Abdullah el-Cerdan ve Şeyh Kadı Muhammed bin Müheyzi (Şeyh Muhammed bin İbrahim döneminde büyük kadılardandı) fakülteye başlamadan önce ilim öğrendiği ilk hocalardandı. Allah hepsine rahmet eylesin, mekanları cennet olsun.

İlim Öğrendiği Diğer Âlimler

1-Büyük âlim Şeyh Hamûd bin Uklâ eş-Şuaybî -Allah ondan razı olsun, hayırla mükafatlandırsın- Yazar kendisinden Tevhîd ve Akîde konularından ve diğer branşlarda dersler aldı.

2-Şeyh Muhammed bin Salih el-Mensur -Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun- Yazar 1409 h.den 1413 h. yılının başlarına kadar Tevhid, Fıkıh, Miras Hukuku, Hadis ve Nahiv konularında dört sene kadar kendisinden ders aldı.

3-Şeyh Muhammed bin el-Useymin -Allah rahmet eylesin, mekanı cennet olsun-Yazar 1400 h.den 1403 h. senesine kadar kendisinden fıkıh öğrendi.

4-Şeyh Abdullah b. Muhammed bin Abdullah Ali Hüseyin -Allah muvaffak etsin-yazar kendisinden fıkıh dersleri aldı.

5-Şeyh (Zahid) Muhammed b. Süleyman el-Ulayt; yazar kendisinden zühd kitapları okudu. (Veki'nin *Kitabü'z-Zühd*, Ahmed bin Hanbel'in *Kitabü'l-Verâ*) -Allah hepsine rahmet etsin-.

6-Fakülteye devam ettiği esnada birçok büyük alimden dersler aldı. -Allah kendilerini muvaffak kılsın, görüp gözetsin, ölenlere de rahmet etsin-.

İlmî Dersleri

Yazar Fıkıh, Tevhîd ve Akîde konularında ilmî ders halkaları oluşturmuştur. İlk ilmi derslerini Hadis usûlü konularında 1405 h.de camilerde başlattı. O gündür bu gündür ders vermeye devam etmektedir.

Dersler günlük olarak sabah ve yatsı namazından sonra mu'tad bir şekilde devam ederdi.

Hakim, doktor, öğretmen, davetçi, ilim talebesi olarak mezun olmuş birçok öğrenci kendisinden ders almıştır.

Mücadelesi ve Tutuklanması

Şeyh Ali bin Hudayr hakkı haykırması ve tevhide çağırması ve tağutlara karşı çıkması, din ve akideyi savunması ve sabırlı olması ile tanınır. Tabii olarak bu da iki sefer tutuklanmasına sebep oldu. Bunlar hicrî 1415 ile 1424 senelerinde oldu. Şeyh ecrini Allah'tan

umarak tevhid ve akideye tutunmaya devam etti. Küçüklüğünde iki gözünden birini kaybetmişti. Ancak bu onun ilim talep etmesine engel olmadı. O hapisteyken annesi ve babası vefat etti. Hapisteyken kendisine çokça işkence yapıldı.

Eserleri

Çok sayıda kitap yazan Şeyh Ali bin Hudayr, özellikle akîde ve usûlî meselelerde ciddi eserler ortaya koymuştur.

Eserleri Minber Yayınları'ndan Türkçeye tercüme edilen Şeyh Ali bin Hudayr, uzun süredir Suud zindanlarından çıkamamıştır. Allah *(subhânehû ve teâlâ)* Şeyh'i esaretten kurtarsın ve onu hayırla mükafatlandırsın.

1. *Silsiletü'l Eczâ fi't Tevhîd ve'l Akîde*
2. *Silsiletü'l Ahkâmi'l Fıkhiyye*
3. *Silsiletü Usûlü İstihrâci'l Ahkâmi'l Fıkhiyye*
4. *et-Tavdîh ve't Tetimmât alâ Keşfi'ş Şubuhât*
5. *el-Cem'u ve't Tecrîd fî Şerhi Kitâbi't Tevhîd*
6. *el-Hakâik fi't Tevhîd*
7. *ez-Zinâd fî Şerhi Lum'ati'l İ'itikâd*
8. *el-Mesâilu'l Mardıyye ale'l Akîdeti'l Vâsıtiyye*
9. *el-Mu'tasar Şerhu Kitâbi't Tevhîd*
10. *el-Vicâze fî Şerhi'l Usûli's Selâse*

11. *el-Vasît fî Şerhi Evveli Risâletin fî Mecmûati't Tevhîd*

12. *el-Mütemmime li-Kelâmi Eimmeti'd Da'veti fî Mes'eleti'l Cehli fi'ş Şirki'l Ekber*

13. *Şerhu Kitâbu'l Hakâik fi't Tevhîd*

14. *Kitâbu't Tabakât*

15. *Şerhu Nevâkıdu'l İslâm*

16. *Şerhu'l Kavâidi'l Erbaa*

Mukaddime

Hamd Allah'a mahsustur. Nebîlerin ve resullerin en şereflisi olan peygamberimiz Muhammed'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, ailesine ve ashabına salât-u selâm olsun.

Elinizdeki bu eser, Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb'ın telif etmiş olduğu "*Kavâidu'l-Erbaa (Dört Kâide)*" kitabının şerhidir. Allah Teâlâ, ona merhametiyle muamele etsin.

I. Birinci Paragraf[1]

أَسْأَلُ اللهَ الْكَرِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَتَوَلَّاكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَأَنْ يَجْعَلَكَ مُبَارَكاً أَيْنَمَا كُنْتَ، وَأَنْ يَجْعَلَكَ مِمَّنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ، وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ، وَإِذَا أَذْنَبَ اسْتَغْفَرَ، فَإِنَّ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثُ عُنْوَانُ السَّعَادَةِ

Yüce arşın Rabbi, el-Kerîm olan Allah'tan dileğim dünya ve âhirette seni kendisine dost edinmesi, nerede olursan ol seni mübarek kılması ve nimet verildiğinde şükrünü eda etmeye nail olan, imtihana uğradığında sabreden ve günah işlediğinde tövbe eden kullardan eylemesidir. Bu son zikrettiğim üç vasıf (şükür, sabır, tövbe) saadetin işaretidir/alametidir.

1. Bu paragraflar *Kavâidu'l-Erbaa* kitabından alınmıştır. **(Mütercim)**

ŞERH:

Kanaatimce "*Kavâidu'l-Erbaa*" kitabı, Selefî davetin ilk yıllarında "*Keşfu'ş-Şubuhât*[2]" kitabının yazıldığı dönemde kaleme alınmıştır. Zira bu iki kitap arasında benzerlikler bulunmakta hatta *Kavâidu'l-Erbaa* kitabında *Keşfu'ş-Şubuhât* adlı eserde yer alan aynı konular işlenmektedir. *Keşfu'ş-Şubuhât*'ta Selefî davetin etrafında dönen şüphelere reddiyeler verilip izahı yapılırken; *Kavâidu'l-Erbaa* özel olarak şirk kavramını ele alıp mahiyetini beyan etmektedir. Bu kitapta Şeyh'in şirk kavramını izah etmeye çalıştığının delili onun şu sözüdür: "Biliyorum ki senin için en mühim olan şey, şirkin ne olduğunu öğrenmendir. Dilerim ki böylece Allah Teâlâ seni bu şirk ağından kurtarır."

Müellif Muhammed b. Abdülvehhâb, şirk kavramının anlaşılmasını kolaylaştırmak ve şirkin ne olduğunu öğretmek için bu dört kaideyi belirledi.

I.I. Kitabın Başlığı

Kavâid: "Kaide/قَاعِدَةٌ" kelimesinin çoğuludur. Kaide kelimesi sözlükte "binanın temeli", "bir şeyin aslı" gibi anlamlara gelir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ

"İbrahim, İsmail'le birlikte Beytullah'ın temelleri üzerine duvarlarını yükseltirken..." *(Bakara, 127)*

Kâide kelimesi ıstılah açısından ise şu anlama gelir: Cüz'î meseleler üzerine şekillenen genel yargı veya genel hükümdür.

2. Muhammed b. Abdülvehhâb'ın başka bir kitabı. **(Mütercim)**

I.II. Besmele

Besmeleyle alakalı olan konuları "*Kitâbu't-Tevhîd*" kitabının şerhinin girişinde ele almıştık.

I.III. "Saadetin İşaretidir" Sözüne Kadar Olan Kısmın İzahı

Bu bölüm, dua mahiyetinde olan bir giriş bölümüdür. Musannif, kitabını dinleyenlere ve okuyanlara dua ederek giriş yaptı. Onlar için şu üç hususta dua etti:

1) "Dünya ve âhirette seni kendisine dost edinmesi". Allah Teâlâ'nın senin tüm işlerini üstlenmesi.

2) "Nerede olursan ol seni mübarek kılması". Allah Teâlâ'nın seni bereketli kılması.

3) Saadete erenlerden olman için sana dua etti ve saadete ulaştıracak şeyleri beyan etti. Bunlar; şükür, sabır ve istiğfar.

I.IV. Bir Mesele

Musannif, Allah Teâlâ'nın isimleriyle tevessül yaparak duaya başladı. Yüce Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla duada tevessül yapmak sünnet olan bir ameldir. Bu sebeple musannif de Allah'ın isimlerinden iki isimle "el-Kerîm" ve "er-Rab" isimleriyle tevessül yaptı.[3]

---

3. Meşrû olan tevessül çeşitleri şunlardır:
1.) Sâlih amel ile tevessül yapmak. *Sahih-i Buhâri* ile *Sahih-i Muslim*'de yer alan bir hadiste haber verildiği üzere mağarada mahsur kalan üç arkadaş sâlih amellerini vesile edinerek dua etmişlerdi. Onlardan birincisi anne babasına iyilik yapmayı, ikincisi zinaya karşı iffetli duruşunu, üçünculeri ise başkalarının malını koruması amelini vesile edinerek dua etmişti.
2.) Sâlih bir zatın duasını istemek. Sâlih olduğuna inandığın bir adama gidip "Allah'ın beni başarıya ulaştırması için, beni bağışlaması için dua eder misin?" demende sakınca yoktur. Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* şöyle söylediği rivayet edilir: "Allah'ım! Biz sana daha önce Peygamberimiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile tevessül eder, onu vesile kılarak senden isterdik. Şimdi ise Peygamberimiz *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in amcasıyla sana tevessül ediyoruz." Bunun üzerine Abbas *(radıyallâhu anhu)* müslümanların üzerine yağmur yağması için dua etti. Allah da yağmur yağdırdı.

Musannifin "أَنْ يَتَوَلَّاكَ/**seni dost edinmesi**" ifadesinin şerhi: Fiilin sonunda yer alan "ك" harf-i muhâtab (seni) zamiridir. Müellifin buradaki mesajı tek bir şahıs için midir yoksa genel midir? Genel olması daha doğru gibidir. Çünkü musannif genel kitleye ilim öğretme çabasındadır.

"أَنْ يَجْعَلَكَ مُبَارَكاً أَيْنَمَا كُنْتَ/**nerede olursan ol seni mübarek kılması**". Cümledeki "مُبَارَكاً" ifadesiyle kastedilen mâna, Allah Teâlâ'nın o kişi için bereket vesilelerini yaratmasıdır. Örneğin âlim mübarektir. Çünkü o ilim öğretir ve Allah'a davet eder. Bu da berekettir. *Sahîh-i Buhârî*'de, Üseyd bin Hudayr'ın *(radıyallâhu anhu)* şöyle söylediği nakledilir: "Ey Ebû Bekir ailesi! Zaten bu yaptığınız iş, sizin ilk bereketiniz değildir."[4] Sâlih tüccar mübarektir. Çünkü o, malını Allah yolunda harcar. Bu da berekettir. Aynı şekilde çocuklarının güzel insanlar olması için mücadele eden bir babanın yaptığı iş de mübarektir.

Fakat tüm bu verdiğimiz örneklerde kişinin zâtı mı mübarektir yoksa dolaylı yoldan mı mübarek vasfını kazanmıştır? Tabi ki de dolaylı yoldan mübarek vasfını kazanmıştır. Nitekim Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dışında hiç kimsenin zâtı mübarek değildir. Zira sahâbîler, O'nun *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* tırnakları, kıyafetleri gibi sahip olduğu şeylerden bereket umarlardı.

"أَيْنَمَا كُنْتَ/**nerede olursan ol**" Musannif, mekân itibarıyla bu ifadeyi kullanmıştır.

"وَأَنْ يَجْعَلَكَ مِمَّنْ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ/**seni, nimet verildiğinde şükrünü eda etmeye nail olan kullardan eylemesi**". Cümledeki "أُعْطِيَ/**verildiğinde**" fiili meçhul (edilgen) bir fiildir. Hakikate baktığımızda nimeti asıl veren Allah'tır. Kullara nimet verilir ama Allah Teâlâ dilerse verilir. O hâlde kullara bahşedilen nimetler nakıstır ve Allah'ın dilemesine bağlıdır. Yaptıklarının karşılığında insanlara nimet

4. Buhârî, 334. **(Editör)**

verileceğinin delili Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şu hadisidir: مَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافِئُوهُ *"Her kim size iyilikte bulunursa onu ödüllendirin (nimetlendirin)."*[5]

Musannifin bahsettiği "**saadetin işaretleri**"ne gelecek olursak; bu işaretlerden birisi de nimet verildiğinde şükrünü eda etmektir. *Es-Sıhâh*[6] kitabında beyan edildiği üzere sözlük açısından şükür "övmek" anlamına gelir. Istılah açısından ise "övmek" ve "amel etmek" anlamlarında kullanılır. Bahşedilen nimet için övgüde bulunmak dil ile yapılır. Kişi övgüyü, en başta nimetin yaratıcısı olan Allah'a tahsis eder daha sonra eğer sahih ise nimete vesile olan sebebi de övebilir. Amel olarak şükür ise kalp ile gerçekleştirilir. Bu da kişinin, nimeti verenin Allah olduğuna iman etmesi ve bunu ikrar etmesiyle gerçekleşir. Bunun yanı sıra amel olarak şükür âzalar ile de gerçekleştirilebilir. Bu da Allah için amelde bulunmakla gerçekleşir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ
رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ

"Cinler Süleyman'ın isteğine göre mâbedler, kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar, leğenler, yerinden sökülemez sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Dâvûd ailesi! Allah'a şükür olacak ameller işleyin. Doğrusu kullarımdan gereği gibi şükredenler pek azdır." *(Sebe, 13)*

I.V. Bir Mesele

Hepimizin bildiği üzere şükür Allah'a yapılır. Peki nimete vesile olana da şükredilir mi?

---

5. İsnadı sahihtir. Ebû Dâvûd, 1672; Nesâî, *Kubrâ*, 2359; Ahmed, *Musned*, 5365; İbn Hıbbân, 3375. **(Editör)**

6. *Es-Sıhâh Tâcu'l-luga ve sıhâhu'l-Arabıyye*. İsmâil b. Hammâd el-Cevherî'nin hazırladığı sözlük.

Eğer nimete vesile olan şükredilmeyi/teşekkür edilmeyi hak ediyorsa şükür yapılabilir. Fakat dikkat edilmesi gereken husus önce Allah'a sonra vesileye şükretmektir. Örneğin kişi hastalığından şifa bulduğunda "Bu, önce Allah'ın lütfuyla sonra doktorun maharetiyledir" derse bir sakınca yoktur. Yahut bir araç kazasından kurtulduğunda "Bu, önce Allah'ın lütfuyla sonra şoförün ustalığıyladır" derse sakınca yoktur. Örneğin kişi zengin olduğunda "Bu, önce Allah'ın yardımıyla sonra benim çalışmam ve kazanmam sayesindedir" derse bir mahzur yoktur.

Lâkin bir kimse Allah'ın yardımını görmezden gelir de nimeti vesileye bağlarsa işte bu küçük şirk olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا

"Allah'a ortaklar koşmayın." *(Bakara, 22)*

Bu âyetin tefsiriyle alakalı olarak İbn Abbas *(radıyallâhu anhu)* şöyle söyler: "Ayette kastedilen şudur: Kişi, 'Bekçi kuşlar veya köpekler olmasaydı hırsızlar evlerimize dadanırdı' derse işte bu şirk olur."[7]

Bu örnekte hırsızlardan korunmak, bekçi hayvanların var olmasına bağlanmıştır. Kişi, "Önce Allah *(azze ve celle)*'nin yardımı sonra bekçi hayvanlar olmasaydı hırsızlar evlerimize dadanırdı" sözünü söylemediği için şirke düşmüş olur. Avâm halk, çok defa bu hataya düşüyor. Buna karşı dikkatli olunmalıdır.[8]

Gelelim diğer meseleye, eğer nimete vesile olduğu zannedilen sebep hakikati itibariyle o nimetle alakalı değilse ve yine de nimet bu vesileye nispet ediliyorsa bu amel şirktir. Örneğin bir kimse

7. İbn Ebi Hâtim, hasen bir senedle rivayet etmiştir.

8. Şeyh Süleyman el-Ulvân, "Bekçi hayvanlar olmasaydı hırsızlar eşyalarımızı çalardı çünkü bekçi hayvanların evleri koruma hususunda kabiliyetleri vardır" sözünü söylemenin câiz olduğunu ifade etmiştir.

falanca şahsın, emirin, liderin gelmesinden dolayı yağmurun yağdığını iddia ederse bu küçük şirk olur. Yahut bir kimse falanca şahsın bereketi, örneğin evliyânın bereketi sebebiyle insanın evlat sahibi olduğunu iddia eder ve bu nimeti ona bağlarsa bu da büyük şirk olur.

"وَإِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ"/**imtihana uğradığında sabreden**". Cümledeki "ابْتُلِيَ"/**imtihan edildi**" fiili meçhul (edilgen) bir fiildir. İmtihana tâbi tutan asıl zat Allah Teâlâ'dır. Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. Öyleyse imtihanın yaratıcısı, onun var olmasını dileyen de Allah'tır. Kul, yaptıklarının neticesinde musibete duçar olur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ

"İki ordunun karşılaştığı o gün başınıza gelen felâket, ancak Allah'ın izniyle olup, bu O'nun gerçek mü'minleri ortaya çıkarması içindi." *(Âl-i İmrân, 166)*

Hemen öncesindeki âyette ise şöyle buyuruluyor:

قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ

"(Resûlüm!) De ki, (bu musibet) kendi yaptıklarınız yüzündendir." *(Âl-i İmran, 165)*

Lâkin dikkat edilmesi gereken bir nokta var ki o da şudur: Şer ve belalar; dua, hamd ve şükür makamında Allah'a nispet edilmez. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e isnad edilen bir hadiste şöyle buyurulur: وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ *"(Allah'ım!) Kötülük sana nispet edilmez."*[9]

9. İsnadı sahihtir. Müslim, 771, (222); Ebû Dâvûd, 760; Tirmizi, 3422; Ahmed, 803. Mezkûr hadisin tam metni şu şekildedir:
Ali *(radıyallâhu anhu)*'dan; demiştir ki: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* namaza durduğu zaman tekbir alır sonra; *"Yüzümü hak dine meylederek ve teslim olarak göklerle yeri yaratana çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Namazım ve bütün ibadetlerim, ölümüm ve hayatım âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Onun hiç bir şeriki yoktur. Ben bununla (gerçek tevhid inancıyla) emrolundum. Ve ben müslümanların ilkiyim. Allah'ım sen yegâne hükümdarsın. Benim senden başka ilâhım yoktur. Sen Rabbimsin, ben de senin kulunum. Ben nefsime zulmettim; fakat günahımı itiraf ederim.*

Sözlük açısından sabır kelimesi "alıkoymak" anlamına gelir. Istılah açısından ise dili sızlanmaktan, elleri yüze veya bedenin herhangi bir yerine vurarak dövünmekten, nefsi de ümitsizlikten ve kederden alıkoymak anlamına gelir. Sabır, vâciptir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse, Allah onun kalbini doğruya iletir. Allah her şeyi bilendir." *(Teğâbun, 11)*

Alkame'nin[10] şöyle söylediği rivayet edilir: "Gerçek adam, başına

Bütün günahlarımı affet. Çünkü günahları Senden başka affedecek yoktur. Beni ahlâkın en güzeline yönelt. Ahlâkın en güzeline yönelten ancak sensin. O kötü ahlâkı benden uzaklaştır. Onu senden başka benden uzaklaştıracak kimse yoktur. (Senin emirlerine) tekrar tekrar icabet eder, (buyruklarına) tekrar tekrar tâbi olurum! Bütün hayırlar senin elindedir. Şer ise asla sana nisbet edilemez, varlığım seninledir. (Onu de sonu da) Sana (dayanır) mübareksin, yücesin. Senden mağfiret diler, Sana tevbe eylerim" derdi. Rükûa vardığı zaman ise: *"Allah'ım ancak Sana rükû ettim. Sana iman eyledım. Ve ancak sana teslim oldum, kulağım, gözüm, ilığım, kemığım ve sinirlerim hep sana itaat etmektedir."* derdi. Başını rükûdan kaldırdığında da; *"Allah hamd edenin hamdini işitir, (kabul eder). Ey Rabbımız ! Gökler dolusu yer dolusu, gökle yer arası dolusu onlardan mâada (varlığını) dilediğin her şey dolusu hamd de sana mahsustur"* derdi. Secdeye varınca da; *"Allah'ım, ancak sana secde ettim ve ancak sana ınandım, sana teslım oldum, varlığım kendisini yaratıp en güzel sekle koyan, gözünü ve kulağını yaradan Allah'ına secde etti. Yaratıcıların en güzeli olan Allah pek yücedir"* derdi. Namazdan (çıkmak için) selâm vermek istediği zaman da; *"Allah'ım! Evvel ve âhır, gızlı ve aşıkâr, işlediğim bütün günahları ve yaptığım bütün ısraflarımı ve senin benden daha ıyı bildiğin bütün kusurlarımı bağışla! İlerleten ve gerileten ancak Sensin, Senden başka hiç bir ilâh yoktur"* derdi. **(Editör)**

10. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hayatta iken dünyaya gelen Alkame b. Kays, muhadramûndandır. Doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kûfe şehrine taşınan Alkame, ilim tahsili ve cihad maksadıyla memleketinden ayrılıp Horasan'da savaşlara katıldı. Medâin'de Ali *(radıyallâhu anhu)* ile birlikte hareket eden Alkame, Nehrevan'da Hâricîler'e karşı savaştı. Sahâbilerden İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* onu pek överdi ve birbirlerine ezberlerini dinletirlerdi (İbn Sa'd IV, 89). Bu münasebetle Alkame, İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* önde gelen talebelerindendir. Her beş günde bir Kur'ân'ı hatmettiği rivayet edilir. Ebû Hanîfe'nin 18 yıl yanında kaldığı hocası Hammâd b. Süleyman, Alkame'nin meşhur talebeleri olan İbrahım en-Nehaî ve Şa'bî'nin en seçkin talebesiydi. Yaşadığı dönemde birçok sahâbe hayatta olmasına rağmen ilim talipleri Alkame'nin derslerine rağbet gösteriyor ve hatta birçok sahabi ona başvurarak kendisinden fetva istiyordu. Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin oluşmasında önemli bir yeri bulunan Alkame b. Kays, hicrî 62 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. Detay için bk. Ahmet Özel, "Alkame b. Kays", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2/467. **(Mütercim)**

bir musibet geldiğinde bunun Allah katından olduğunu bilir. Başına gelene razı olur ve teslimiyet gösterir."[11]

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ

"Öyleyse Resûlüm! Azim ve kararlılık sahibi peygamberler nasıl sabrettilerse sen de öylece sabret." *(Ahkaf, 35)*

Başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır:

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

"Rabbinin hükmüne (kararına) sabır göster." *(Tûr, 48)*

Sabır, musibetin geldiği ilk şok anında gösterilmelidir. Sahih bir hadiste Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğu haber verilir: إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأُولَى *"Gerçek sabır ilk şok anında gösterilendir."*[12] Bunun yanı sıra musibet sonlanıncaya kadar sabrı sürdürmek de vâciptir. Kısacası imtihan süresince sabır göstermek gerekir.

İmtihan bittikten sonra da sabır gösterilmeli midir?

Şayet musibetin ardından yas tutma gibi bir durum olacaksa burada da sabır göstermek vâciptir.

"وَإِذَا أَذْنَبَ اسْتَغْفَرَ/**ve günah işlediğinde tövbe eden**" "الذَّنْبُ/**Günah**" kelimesi; kişiyi küfre sokan günahlar da dahil olmak üzere tüm günahları kapsar. "اسْتَغْفَرَ" Fiili, bağışlanmayı istemek anlamına gelir. Bu kelimeyi telaffuz ederek Allah Teâlâ'dan günahlarını örtmesini ve âhirette onları görmezden gelmesini istemiş olursun. Zira

11. Beyhaki, *Kubrâ*, 7133. **(Editör)**

12. Buhârî, 1283; Muslim, 926; Ebû Dâvûd, 3124; İbn Mâce, 1596; Tirmizi, 1008. **(Editör)**

mağfiret yani bağışlanmak demek günahların üzerinin örtülmesi ve yok sayılmasıdır.

"فَإِنَّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ عُنْوَانُ السَّعَادَةِ/**İşte bu üçü saadetin anahtarıdır.**"

"الثَّلَاثَةَ" kelimesinin başındaki "ال" takısı ahd-i zikrî[13] içindir.

13. Ahd-i zikrî: Bir kelimenin ifade ettiği varlık, zarf veya durum muhatap tarafından sözün öncesinde geçmesi ile biliniyorsa buna ahd-i zikri denir. **(Mütercim)**

II. İKİNCİ PARAGRAF

اِعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللهُ لِطَاعَتِهِ أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْ تَعْبُدَ اللهَ وَحْدَهُ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ} [الذاريات: 65].

Allah Teâlâ seni, kendisine itaate yönlendirsin. Şunu bilesin ki Hanîflik, Millet-i İbrâhim üzere olmaktır. Yani, dini yalnızca Allah'a hâlis kılarak O'na ibadet etmendir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ **"Ben, cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım."** *(Zâriyât, 56)*

ŞERH:

Bu bölümde tevhidin mânası açıklanacak ve Millet-i İbrâhim'in tefsiri yapılacaktır.

"اِعْلَمْ/**bilesin ki**". Bu fiil, kendisinden sonra gelen cümleye dikkat verilmesi için kullanılır. İlmin tarifi *Keşfu'ş-Şubuhât*'ta zikredilmişti.

"أَرْشَدَكَ اللهُ/**Allah Teâlâ seni yönlendirsin.**" Musannif, bir kere daha dua etmek için bu ifadeyi kullanmıştır. Bu da onun, İslâm ümmetini ne kadar sevdiğini ve merhametini gösterir.

"إِنَّ الْحَنِيفِيَّةَ/**Hanîflik**" İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*'de[14] Hanîfliğin "meyletmek" anlamına geldiğini söyler. "الْحَنَفُ" kelimesinin aslı "الْمَيْل"dir. Yani meyletmektir.

Istılah açısından Hanîflik, şirkten uzaklaşıp tevhide yönelmek anlamına gelir. Şirk kelimesinin başında "ال" takısı kullanılarak "الشِّرْكُ" şeklinde yazılmışsa bununla şirkin her çeşidi kastedilir. O hâlde Hanîflik, şirkin küçüğünden de büyüğünden de uzaklaşıp tevhide yönelmektir.

"مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ/**Millet-i İbrâhim**" el-Askerî, *el-Furûku'l-lugaviyye* adlı kitabında "مِلَّةٌ" kelimesinin "المَلّ" kelimesinden türediğini söyler. Bu kelime de bir şeyi sürekli tekrar etmek, dönüp dönüp yapmak anlamındadır. "الْمَلَلُ" kelimesi de bu kelimeden türemiştir ve "usanmak" anlamına gelir.[15]

Istılah açısından "millet" kelimesi, Allah Teâlâ'nın şeriat kıldığı itikad ve ahkâm ile alakalı olan filleri tekrar tekrar yapmaktır.[16] "مِلَّةٌ" kelimesi, başında harf-i cer olan "ل" varmış gibi İbrahim'e *(aleyhisselâm)* izafe edilir. Bu sebeple "İbrahim'in milleti" olarak anılır. Çünkü bu millet sadece ona hastır. Daha sonra musannif, millet-i İbrâhim kelimesini şöyle tefsir etti: "أَنْ تَعْبُدَ اللهَ وَحْدَهُ مُخْلِصاً لَهُ الدِّين/**Dini, yalnızca Allah'a hâlis kılarak ona ibadet etmendir.**" Bunun mânası ibadeti sadece Allah'a has kılmaktır.

---

14. Hadislerde yer alan ve anlaşılması güç olan kelimelerin izahının yapıldığı 'garibu'l hadis' kitabıdır. (Mütercim)

15. Bk. el-Askerî, *el-Furûku'l-lugaviyye*, I, 220. **(Editör)**

16. Kısacası "Din" anlamındadır. **(Mütercim)**

"إفراد/Has kılmak" denilince iki şey anlaşılır. Birincisi, ibadeti Allah için gerçekleştirmek; ikincisi, yapılan ibadette Allah ile birlikte başkalarını gözetmemek.

Kul, Allah'a ibadet etmekle hanîf vasfını kazanmaz. Allah'a ibadet edip yaptığı ibadeti de sadece Allah için yaparsa hanîf vasfını kazanır.

Millet-i İbrâhim olmanın zıttı millet-i Şeytân olmaktır ki bu da; rubûbiyetinde, ulûhiyetinde, isimlerinde ve sıfatlarında Allah'a ortak koşmak anlamına gelir.

Daha sonra musannif delil olarak şu âyeti zikretti:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ

"Ben, cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım." *(Zâriyât, 56)*

Âyette geçen "لِيَعْبُدُونِ" fiilinin başındaki "لِ" harfi, sebebiyet bildirmek için kullanılmıştır. Yani, insanların ve cinlerin yaratılışı tek bir sebepten ötürüdür ki o da yalnızca Allah'a ibadet etmektir. İbadet kelimesi, şer'î emirlere boyun eğip yerine getirmek anlamındadır. Bid'at ehlinden bazıları ibadeti, Allah'ın kaderine boyun eğmek, rıza göstermek olarak algılarlar. Bu büyük bir hatadır. Kader de dahil olmak üzere her şey Allah'a boyun eğer. Kâfirin, Allah'ın kaderine boyun eğiyor olması, hayatının ve ölümünün Allah'ın elinde olduğunu kabul etmesi ona yeterli gelmez, ibadet sayılmaz. Bilakis şer'î emirleri de -namaz, oruç gibi- yerine getirip boyun eğmesi gerekir. Daha önce musannifin *Usûlu's-Selâse* adlı kitabında izah edildiği üzere ibadet etmek Allah'ı birlemek anlamındadır.

III. ÜÇÜNCÜ PARAGRAF

فَإِذَا عَرَفْتَ أَنَّ اللهَ خَلَقَكَ لِعِبَادَتِهِ فَاعْلَمْ: أَنَّ الْعِبَادَةَ لَا تُسَمَّى عِبَادَةً إِلَّا مَعَ التَّوْحِيدِ، كَمَا أَنَّ الصَّلَاةَ لَا تُسَمَّى صَلَاةً إِلَّا مَعَ الطَّهَارَةِ

Allah Teâlâ'nın seni kendisine ibadet etmen için yarattığını öğrendiğine göre şimdi şunu da bilmelisin: Nasıl ki abdestsiz namaza namaz denmez ise tevhidsiz ibadete de ibadet denmez.

ŞERH:

Bu başlık altında tevhidin önemi ve ibadetle arasındaki bağ ele alınmıştır. Tevhid, ibadet için olmazsa olmazdır. Tevhid yoksa ibadet de geçerli olmaz. Bundan dolayıdır ki musannif tevhidle ibadet arasındaki ilişkiyi namazla abdest arasındaki ilişkiye benzetmiştir. Namazın geçerli olabilmesi için abdest şarttır. Sahih bir hadiste şöyle buyrulur:

لاَ يَقْبَلُ اللَّهُ صَلاَةَ أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ

"Sizden birisi abdestini bozacak bir iş yaptığında yeniden abdest alıncaya kadar Allah onun namazını kabul etmez."[17]

İbadetlerin geçerli olabilmesi için tevhidin şart olduğuna delil şu âyetlerdir:

لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Eğer Allah'a ortak koşarsan bütün amellerin kesinlikle boşa gider." *(Zümer, 65)*

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

"Çünkü biz o gün onların yaptıkları bütün amelleri alıp hepsini toz duman edeceğiz." *(Furkan, 23)*

Sünnetten de Ebû Hüreyre'nin *(radıyallâhu anhu)* rivayet ettiği şu hadisi örnek verebiliriz. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber verir:

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ

"Her kim bir amel işler de o amelinde başkasını bana ortak koşarsa onu ve ortak koştuğu şeyi baş başa bırakırım."[18]

Başka bir hadiste de şöyle buyurulur:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّباً

"Muhakkak ki Allah temizdir ve ancak temiz olanı kabul eder."[19]

17. Buhârî, 6954; Ebû Dâvûd, 60; Beyhakî, *Kübrâ*, 1089; Ahmed, *Müsned*, 8206. **(Editör)**
18. Müslim, 46, (2985). **(Editör)**
19. Müslim, 65, (1015). **(Editör)**

IV. DÖRDÜNCÜ PARAGRAF

فَإِذَا دَخَلَ الشِّرْكُ فِي الْعِبَادَةِ فَسَدَتْ كَالْحَدَثِ إِذَا دَخَلَ فِي الطَّهَارَةِ، فَإِذَا عَرَفْتَ أَنَّ الشِّرْكَ إِذَا خَالَطَ الْعِبَادَةِ أَفْسَدَهَا وَأَحْبَطَ الْعَمَلَ وَصَارَ صَاحِبُهُ مِنْ الْخَالِدِينَ فِي النَّارِ عَرَفْتَ أَنَّ أَهَمَّ مَا عَلَيْكَ: مَعْرِفَةُ ذَلِكَ، لَعَلَّ اللهَ أَنْ يُخَلِّصَكَ مِنْ هَذِهِ الشَّبَكَةِ

Nasıl ki abdesti bozacak bir iş yaptığında abdestin fâsid oluyorsa ibadetin içine şirk karıştığında ibadet de fâsid olur. O hâlde sen, ibadete şirk karıştığında ibadetin fâsid olduğunu, amelin heba olduğunu ve bu fiili gerçekleştiren kişinin ebedî cehennemlik olduğunu öğrendiğine göre; senin için kavranması gereken en mühim konunun şirk olduğunu da anlamış olursun. Ki böylece Allah Teâlâ seni şirkin ağından kurtarsın.

ŞERH:

İbadete şirk karışmasının neticesinde ibadet fâsid olur. Bundan ötürü musannif dedi ki: **"İbadetin içine şirk karıştığında ibadet de fâsid olur."**

Meşhur olan görüşe göre fesad (الْفَسَاد) ve bâtıl olma (الْبُطْلَان)[20] aynı anlamdadır. Fâsid olmak şu anlama gelir: Fâsid olan amel ile Allah'ın emri yerine getirilmiş olmaz, kişinin zimmetinden (omzundan) bu ameli yerine getirme yükümlülüğü kalkmaz, fâsid olan amel neticesinde şer'î bir sonuç terettüp etmez.

"فَسَدَتْ/**ibadet fâsid olur.**" Burada amel olması açısından ibadet artık fâsid bir amel olur. Fakat içerisinde şirk bulunan ameli işleyen kişiye gelince; o, kâfir olur. Bu nedenle musannif dedi ki **"...ve bu fiili gerçekleştiren kişinin ebedî cehennemlik olduğunu..."**

Böyle bir ameli işleyen kişi artık ebediyen cehennemde kalacak olan bir müşrik olur.

"إِذَا دَخَلَ الشِّرْكُ فِي الْعِبَادَةِ/**İbadete şirk karıştığında...**" "الشِّرْكُ" kelimesinin başındaki "ال" takısı umumiyet için değildir. Buradaki "**şirk**" ifadesiyle yalnızca büyük şirk kastedilmiştir. Çünkü sadece büyük şirk işleyenler ebedî cehennemlik olurlar. Küçük şirk işleyenler ebedî cehennemlik değillerdir.

İçerisine şirk karışan ibadet şöyle olur: Kişi, en başta sadece Allah rızasını gözeterek ibadete başlar ama daha sonra ameline şirk bulaştırır. Örneğin riya (gösteriş) veya dünyalık bir menfaat için o ameli gerçekleştirir.

İbadetleri geçersiz kılan büyük şirk ikiye ayrılır:

---

20. İbadetin geçersiz sayılması. **(Mütercim)**

1.) İbadetin içine dahil olan büyük şirk: Örneğin bir kimse ihlaslı bir hâlde öğle namazını kılmaya başlar. Lâkin daha sonra namazına, kişiyi dinden çıkartacak ölçüde olan bir riya ameli bulaştırır. Böylece onun kıldığı namaz geçersiz olur. Kişi, namaz vakti çıkmadan evvel bu öğle namazını yeniden sahih bir şekilde kılmazsa kâfir olur. Çünkü o, kasten namazı kılmamış hükmündedir ve bir kimse kasıtlı olarak tek vakit namazını bile kılmazsa kâfir olur. Hanbelî mezhebi ve hadis ehli bu görüştedir[21]. Başka bir örnek daha verecek olursak; kişi, Allah rızasını gözeterek amele başlar fakat ibadet esnasında dünyalık bir menfaati arzulayarak namazını devam ettirirse namazı fâsid olur ve namazı kılmamış gibi değerlendirilir. Son bir örnek daha verecek olursak; bir kimse, elindeki beş adet hayvanın bir kısmını Allah adına, diğer kalanları da başkası adına keserse bu amelin tamamı geçersiz olur.

2.) İbadetin içine dahil olmayan büyük şirk: Bu çeşit olan şirk ameli ibadetin sevabını yok eder. Örneğin bir kimse birçok sâlih amel işlemiş, ibadet etmiş olur ama daha sonra Allah'a şirk koşarsa bunun sonradan işlediği şirk ameli önceki ibadetlerinin sevabını ortadan kaldırır. Lâkin bunun da bir şartı vardır. Kişi, şirk üzere ölmüşse önceki ibadetleri heba olur. Eğer bir dönem Allah'a şirk koşar da sonra yeniden tevhide dönerse şirk işlemeden önce yaptığı ibadetlerin sevabı yok olmaz. Zira sahih olan görüşe göre, şirk üzere ölen kişinin ibadetleri heba olur. Allah Teâlâ buyuruyor ki:

وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

21. Hanefî, Şâfiî ve Mâliki ulemâsına göre namaz kılmayan kişi namazı inkâr etmiyorsa kâfir olmaz, fâsık olur. Tövbeye çağırılır ve namaza dönünceye kadar cezaya çarptırılır. Bazı sahâbiler, selef imamlarından birkaçı ve Ahmed b. Hanbel, namazı terk edenin kâfir olacağına hükmetmişlerdir. Fakat onların arasında da sadece bir vakit namazı terk edenin mi yoksa namazı tümden terk edenin mi kâfir olacağı konusu ihtilâflıdır. Bu gruptaki imamların meşhur görüşüne göre namazdan sadece bir vakti değil tümden terk eden kâfir olur. **(Mütercim)**

"Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte onların amelleri dünya ve âhirette boşa gitmiştir." *(Bakara, 217)* Âyetin mefhûm-u muhalifinden[22] anlaşıldığı üzere küfür üzere ölmeyen kişinin amelleri heba olmaz. Bu sebeple bir kimse mürted olmadan önce hac yapmış olsa sonra tekrar İslâm'a dönse önceki yapmış olduğu haccını iade etmesine gerek yoktur.

IV.I. Bir Mesele

Burada değinilmesi gereken bir husus daha var ki o da şudur: İbadetlere karışan bazı şeyler ibadeti fâsid yapmadığı gibi ameli işleyen kişiyi de ebedî cehennemlik yapmaz. Fakat amelin kemâline etki eder ve kemâlini eksiltir. Misal Allah'ın rızasını gözeterek sâlih amel işleyen, bununla beraber dünyalık bir şeyi de arzu eden kimseyi örnek verebiliriz. Hem Allah'ın kelimesi yücelsin diye hem de ganimet arzusuyla cihad eden kişi; hem haccın faziletine nail olmak hem de ticaret yapıp kazanç sağlamak arzusuyla hacceden kişi yine buna örnektir.

Kişinin niyetinde Allah'ın rızası daha etken, dünyalık arzusu daha az olduğu sürece böyle yapmak câizdir. Eğer dünyalık arzusu galip gelirse böyle yapmak şirk olur. Aynı şekilde Allah'ın rızasını gözetmekle dünyalık menfaat arzusu birbirine denk ise yine şirk olur.

Allah'ın rızası daha etken olduğu vakit böyle bir amelde bulunmanın câiz olacağına işaret eden delil şu âyettir:

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ

"(Hac mevsiminde) ticaret yaparak Rabbinizden rızık talep etmenizde hiçbir günah yoktur." *(Bakara, 198)*

22. Mefhûm-u muhâlif; bir sözün zıt/karşıt anlamı demektir. **(Editör)**

Âyette işaret edildiği üzere hacda ticaret yapanlara günah olmaması bize delildir. Bir de *Sahîh-i Müslim*'de yer alan bir hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in, ganimet alan mücahidler hakkında *"Mükâfatlarının üçte ikisini peşinen aldılar"*[23] demesi delildir. Mücahidlerin ecirleri onlar için sabit olmuştur. Allah Teâlâ mükâfatlarının bir kısmını peşinen vermişken bir kısmını da âhirete bırakmıştır.

IV.II. Bir Mesele

Değinilmesi gereken son bir mesele daha bulunmaktadır. İbadete karışan bazı şeyler ibadeti fâsid kılarken ameli gerçekleştiren kişiyi ebedî cehennemlik yapmaz. Bu da küçük şirktir. Bir kimsenin nâfile ve benzeri amellerde riya (gösteriş) yapması buna örnektir. Allah Teâlâ, küçük şirk hakkında şöyle buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. *Bunun altındaki günahları* (küçük şirk) ise dilediği kimse için affeder."

(Nisâ, 48)

23. Müslim, 1906; Ebû Dâvûd, 2497; İbn Mâce, 2785; Ahmed, 6577. Hadisin tam metni şu şekildedir:
Abdullah b. Amr *(radıyallâhu anhu)*, "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu" demiştir: *"Allah yolunda savaşıp da ganimet elde eden (her) savaşçı, (birlik) âhiret(teki) sevaplarının üçte ikisini peşin olarak (dünyada) almış olurlar. Kendileri için (âhirete sadece) üçte bir (nisbetinde sevap) kalır. Eğer her hangi bir ganimet elde edemeden dönerlerse (âhirette) sevapları tam olarak verilir."* **(Editör)**

V. BEŞİNCİ PARAGRAF

وَهِيَ الشِّرْكُ بِاللهِ الَّذِي قَالَ اللهُ -تَعَالَى- فِيهِ: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} [النساء:611]، وَذَلِكَ بِمَعْرِفَةِ أَرْبَعِ قَوَاعِدَ ذَكَرَهَا اللهُ -تَعَالَى- فِي كِتَابِهِ

(Sözü edilen) Şirk hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: ;

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun altındaki günahları ise dilediği kimse için affeder." *(Nisâ, 116)*

Yüce Allah'ın kitabında zikrettiği dört kâideyi öğrenerek şirkin ne anlama geldiğini tam olarak kavramış olursun.

ŞERH:

Şirk, büyük şirk ve küçük şirk olmak üzere ikiye ayrılır.

V.I. Büyük Şirkin Tarifi

Büyük şirk: Rubûbiyetinde, ulûhiyetinde, isimlerinde veya sıfatlarında Allah'a ortak koşmak anlamındadır.

Bu tarif, büyük şirk için yapılan genel tariftir. Özel anlamda inceleyecek olursak; yaratma, mâlik olma, doğa olaylarını düzene koyma ve benzeri hususlarda Allah'a ortak kılmak **rubûbiyette** şirktir. Kendisine ibadet etme, kul olma noktasında Allah'a ortak kılmak **ulûhiyette** şirktir. Yalnızca Allah'ın layık olduğu isimlerde ve sıfatlarda Allah'a ortak kılmak **isim ve sıfatlarda** şirktir.

V.II. Küçük Şirkin Tarifi

Küçük şirkin tarifi hususunda ilim ehli ihtilâf etmiştir.

1.) Cumhur ulemâya göre, naslarda (Kur'ân ve Sünnette) şirk olarak isimlendirilip Allah'tan başkasına ibadet etme anlamı taşımayan her şey küçük şirktir. Örneğin, bir adam Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelip "Allah ve sen ne dilersen" deyince Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* adama karşı çıkıp *"Beni Allah'a denk mi tutuyorsun!?"*[24] demiş ve böyle söylemenin şirk olduğunu belirtmiştir. Kişi, üzerine yemin ettiği şeyin Allah'a denk olmadığına inandığı hâlde Allah'tan başkası adına yemin ederse bu da küçük şirk sayılır. Ömer *(radıyallâhu anhu)*'nun hadisinde bu amelin şirk olduğu beyan edilmiştir; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurmuştur ki: "مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ، فَقَدْ أَشْرَكَ *Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse şirk koşmuştur."*[25] Aynı şekilde senâ/hamd etme esnasında "Allah ve falanca olmasaydı" derse bu

---

24. Sahih ligayrihidir. Nesâi, *Kubrâ*, 10759; İbn Mâce, 2117; Beyhakî, *Kubrâ*, 5812; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, 26691; Ahmed, *Musned*, 1839. **(Editör)**

25. Ebû Dâvûd, 3251; Beyhaki, *Kubrâ*, 19830; Ahmed, *Musned*, 5375. **(Editör)**

da küçük şirk olur. Zira İbn Abbas *(radıyallâhu anhu)* bu ameli şirk olarak isimlendirmiştir. Küçük şirkin bu tarifine göre, kabirlerde Kur'an okumak şirk değil bid'attir. Çünkü naslarda bu amelin şirk olduğunu gösteren bir delil bulunmamaktadır.

2.) Allah'tan başkasına ibadet anlamı taşımamakla beraber büyük şirke götürebilecek her türlü söz veya fiil küçük şirktir. Bu tarif önceki tariften daha kapsamlıdır. Zira bu tarife göre büyük şirke vesile olabilecek her türlü amel küçük şirk olarak kabul edilir. Bu türdeki amellerin naslarda şirk olarak isimlendirilip isimlendirilmemesi şart koşulmamıştır. *El-Kavlu's-Sedid* adlı kitabında es-Sa'dî küçük şirki bu şekilde tarif etmiştir. Bazen vesilelerin asılmış gibi isimlendiriliyor olması bu görüşü desteklemektedir. Örneğin bir hadiste; الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ وَزِنَاهُمَا النَّظَرُ *"Gözler de zina eder. Onların zinası bakmaktır"*[26] buyurulmuştur. Burada zinaya vesile olan *bakmak*, zina olarak isimlendirilmiştir. Gönlüm ikinci görüşü daha doğru buluyor ama bu demek değil ki biz, büyük şirke götüren her ameli küçük şirk olarak isimlendiriyoruz.

Biz diyoruz ki: Her kim kabirlerin başında Kur'ân okur veya kabristanda namaz kılarsa küçük şirk işlemiş olur.[27] Bu amellerin her ikisi de imanı eksiltir. Fakat âhirette bu kişi, Allah'tan başkasına ibadet anlamı taşımayıp naslarda şirk olarak isimlendirilen bir ameli işleyen kişi gibi gelmez. Küçük şirk olarak isimlendirilen bir ameli işleyenin aksine bu kişi Allah'ın dilemesine kalmıştır, dilerse onu bağışlar dilerse bağışlamaz. Naslarda küçük şirk olarak isimlendirilen

26. Muslim, 2657; Ahmed, *Musned*, 8526; Ebû Dâvûd, 2153; Beyhaki, *Kübrâ*, 13511. **(Editör)**

27. Muellif burada; büyük şirke sebep olabilecek her türlü amelin, küçük şirk sınıfına girebileceğinden bahsetmekte ve ihtiyaten bundan sakındırmaktadır. Ölünün ardından kabirde veya başka bir mekanda Kur'ân okumak muteber hiç bir ilim ehlince şirk olarak görülmemiştir. Bu amelin hükmü için en fazla "bid'attir" denilmiş ve bilhassa ehl-i hadis ulemâsınca bunun Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in uygulamalarına muhalif olduğu kabul edilmiştir. Kitabın şârihi Şeyh Ali b. Hudayr da aslında bu görüştedir. Nitekim kendisi ehl-i hadis çizgisinde muasır bir Ehl-i Sünnet âlimidir. Burada küçük şirkin tarifinde özel bir kullanım ve örnek lendirme olarak bu ifadeleri serdetmiş, küçük şirkin tarifiyle ilgili ihtilaflara temas etmiş ve bilhassa câhillerin kabirleri mescid ve ibadet mekanları edinmesinden sakındırmak gayesiyle sedd-i zerâi babından bir uyarıda bulunmak istemiştir. **(Editör)**

bir ameli işleyip, örneğin Allah'tan başkası adına yemin edip veya "Allah ve sen ne dilersen" deyip tövbe etmeden ölen kişi âhirette azaba uğrar ve Allah'ın dilemesi altına da girmez.

Musannif, Allah Teâlâ'nın şu âyetini bu konuya delil olarak getirdi:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ **"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz."** *(Nisâ, 48)* Allah'ın asla bağışlamayacağı bir fiil çok tehlikelidir ve öğrenilip uzak durulması gerekir.

وَذَلِكَ بِمَعْرِفَةِ أَرْبَعِ قَوَاعِدَ/**dört kaideyi öğrenerek şirkin ne anlama geldiğini tam olarak kavramış olursun."** Kitabın konusu olan bu 4 kaideyi öğrenerek şirk konusunu anlamış olacaksın. Bu kaideler, şirkin anlaşılmasını kolaylaştıran kaidelerdir.

DÖRT KÂİDE VE ŞERHİ

I. Birinci Kaide

الْقَاعِدَةُ الْأُولَى: أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ الْكُفَّارَ الَّذِينَ قَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- مُقِرُّونَ بِأَنَّ اللهَ تَعَالَى هُوَ الْخَالِقُ الْمُدَبِّرُ، وَأَنَّ ذَلِكَ لَمْ يُدْخِلْهُمْ فِي الْإِسْلَامِ، وَالدَّلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: {قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ} [يونس:13]

Şunu bilmelisin ki Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **kendileriyle savaştığı kâfirler, Allah Teâlâ'nın yaratıcı olduğunu, kâinat işlerini düzene koyduğunu ikrar ediyorlardı. Fakat bu onları müslüman yapmadı. Delil olarak şu âyeti zikredebiliriz:**

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

"Onlara şunu sor: 'Size gökten ve yerden rızık veren kim? O kulaklara ve gözlere hükmeden kim? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinattaki bütün işleri çekip çeviren, bütün varlığı yöneten kim?' Hepsi, 'Allah!' diye cevap verecektir. 'Öyleyse şu gittiğiniz yanlış yolun akıbetinden korkup Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?' de." *(Yunus, 31)*

ŞERH:

Sadece rubûbiyeti ikrar etmek şirk vasfından beri olmaya yetmez.

Birinci ve ikinci kaideler, dört kaidenin en önemlilerindendir. **"Bilmelisin ki Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **kendileriyle savaştığı kâfirler, Allah Teâlâ'nın yaratıcı olduğunu, kâinat işlerini düzene koyduğunu ikrar ediyorlardı."**

Allah kendisine merhamet etsin, müellif diyor ki: "Şu kâfirleri iyi tanı!" Hangi kâfirler onlar? Şöyle diyerek onların vasfını belirtiyor: "Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kendileriyle savaştığı kâfirler." Müellifin ibaredeki inceliğine dikkat et! Onlar için "muvahhid" ifadesini kullanmadı. Çünkü onlar, ulûhiyet tevhidine muhalefet ederken -rubûbiyeti kabul etseler de- muvahhid olarak isimlendirilemezler. Müellif, onlar için "tevhidleri sahihtir" demedi. Çünkü ulûhiyet tevhidine muhalefet edenin tevhidi sahih değildir.

Müellifin kullanmış olduğu "الْكُفَّار/**kâfirler**" kelimesinin başındaki "ال" takısı ile umumiyet mi kastediliyor? Yani, Allah Rasûlü'nün *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* döneminde yaşayan bütün kâfirler rubûbiyet tevhidini ikrar ediyorlar mıydı?

Hayır, bu umumiyet için değildir. Zeyd b. Hâlid'in *Sahîhayn*'da[28] nakledilen sözünde ifade edildiği üzere o dönemin kâfirlerinden bazıları "Bize falanca yağmur yağdırdı, filanca yağmur yağdırdı" diyorlardı.[29]

28. Sahihayn kavramı kelime manası olarak "iki sahih" anlamına gelmektedir. Bu terkip hadis ıstılahında İmam Buhâri ve İmam Müslim'in *Sahih*'lerini ifade etmek için kullanılmaktadır. **(Editör)**

29. Buhâri, 846; Müslim, 125, (71); Ebû Dâvûd, 3906; Nesâi, 1525. **(Editör)**

Onlardan bazıları yıldızların yağmur yağdırdığına inanıyorlardı. İbn Teymiyye *(rahimehullah)* *Der'ü te'âruzi'l-akli ve'n-nakl* kitabının 9. cildinin 347. sayfasında bu konuya işaret eder: "Kastedilen şudur: Şirk ve dalâlet ehlinden birçok kimse bazı kâinat işlerini ve gerçekleşen hadiseleri Allah'tan başkasına isnat ediyorlardı."

Makrîzî[30], *Tecrîdu't-tevhîd* kitabında der ki: "(Mekkeli) Müşriklerden, rubûbiyet tevhidinde de şirk koşanlar vardı."

Sonuç olarak o dönemin kâfirlerinin çoğunluğu rubûbiyeti kabul ederken bazıları da bunu inkâr ediyorlardı. Daha sonra müellif, Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendileriyle savaştığı müşriklerin rubûbiyeti ikrar etmelerine delil olarak şu âyeti getirdi:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

"Onlara şunu sor: 'Size gökten ve yerden rızık veren kim?.."

(Yûnus, 31)

Müellif, bu konuya örnek olarak tek bir delil vermekle yetindi. Müfessirlerden büyük bir grup, müşriklerden rubûbiyet tevhidini kabul edenlerin olduğu hususunda müellife muvafakat etmiştir.

---

30. Takiyüddin Ahmed b. Ali el-Makrizi. Hicri 766'da Kahire'nin Burcuvân semtinde doğdu. Makrizi'nin ailesi en az dedesinden itibaren Hanbeli mezhebine mensuptu. Zira dedesi Abdülkâdir b. Muhammed, Hanbeli fıkhının meşhurlarından olduğu gibi bu mezhebin büyük muhaddislerinden sayılırdı. Hem baba hem anne tarafından ilimle uğraşan bir aileye mensup olan Makrizi, dini ilimleri baba tarafından dedelerinin mensup olduğu Hanbeli mezhebinde değil anne tarafından olan dedelerinden etkilenerek Hanefî mezhebi usulüne göre okudu. Dedesinin vefatına kadar Hanefî olan Makrizi, dedesinin vefatından sonra Şâfiî mezhebine geçti. Rivayete göre Makrizi; fıkıh, hadis, kıraat, nahiv, edebiyat ve tarih konularında 600 hocadan ders gördü. Mısır'a yerleşen İbn Haldûn ile görüşüp önemli ölçüde ondan etkilendi. Hisbe görevinde bulunduğu sıralarda ekonominin hem teorisine hem pratiğine vakıf oldu. *İğâsetu'l-ümme* kitabını yazarken bu bilgilerini kullandı. 20 yıl boyunca tarih alanında çalışmalar yaparak bu alanda ün yaptı. Ömrünün son dönemlerinde evine kapanıp kendisini ibadete verdi ve 200 cilde yakın eser kaleme aldı. Hicri 845'te Ramazan ayında Kahire'de vefat etti. Bk. Eymen Fuâd Seyyid, "Makrîzî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 27/448-451. **(Mütercim)**

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ **"Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar"** *(Yûsuf, 106)* âyetini tefsir ederken İbn Cerîr et-Taberî benzer şeyler söylemiştir.[31] Aynı şekilde İbn Kesîr; وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ **"Eğer onlara 'Gökleri ve yeri yaratan, güneş ve ayı insanların hizmetine veren kimdir?.."** *(Ankebût, 61)* âyetini tefsir ederken benzer şeyler söylemiştir.[32]

Bununla beraber İbn Teymiyye *Mecmûu Fetâvâ*'da birinci cildin 91. sayfasında ve diğer birçok yerde, Makrîzî *Tecrîdu't-tevhîd*'te müellife bu konuda muvafakat etmişlerdir.

Müellif, kendi asrında ortaya çıkan ve dahi şu günümüze kadar ulaşan bir şüpheye reddiye vermek için bu kaideyi zikretti.

O şüphe de şudur: Ne Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* savaştığı kâfirler ne de diğer kâfirler rubûbiyet tevhidini ikrar etmiyorlardı. Bu konuda şüphe ortaya atanlardan birisi de Muhammed Alevî el-Mâlikî'dir[33]. *Düzeltilmesi Gereken Kavramlar* kitabında bu konuya değinir. Şu âyetleri delil olarak zikrederler:

وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

"(Müşrikler dediler ki) Bizi helâk eden yalnızca zamandır." *(Câsiye, 24)*

Bu sözlerinden dolayı müşrikler rubûbiyeti kabul etmiyorlardı.

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ

"Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek? diyor." *(Yâsîn, 78)*

31. Bk. *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 16/286-289. **(Editör)**

32. Bk. *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'azîm*, 6/294. **(Editör)**

33. 1948 yılında Suudi Arabistan'da doğdu. Bâlevî tarikatının lideridir. Bid'at ve hurafeleri yaymakla, sapkınlığa ve şirke davet etmekle itham edilmiştir. Ekim 2004'te Mekke'de ölmüştür. **(Mütercim)**

Buna göre müşrikler Allah'ın, kul üzerindeki kudretini inkâr ediyorlardı.

Bu iki şüpheye verilecek cevap şudur: Birinci ve ikinci olarak zikredilen âyetler rubûbiyeti inkâr hakkında değil yeniden dirilmeyi inkâr hususundadır.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ

"Hayat, sadece yaşadığımız şu dünya hayatıdır. Yaşarız ve ölürüz. Bizi helak eden yalnızca zamandır." *(Câsiye, 24)* Yani müşrikler, âhirette yeniden dirilmenin olmayacağını söylüyorlar. **"Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek? diyor."** Yani onlar, yeniden dirilmenin olmayacağını söylüyorlar.

Bu yaptığımız, rubûbiyeti inkâr küfrüne düşüp düşmemeleri hususunda müşrikleri savunmak değildir.

II. İKİNCİ KAİDE

الْقَاعِدَةُ الثَّانِيَةُ: أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: مَا دَعَوْنَاهُمْ وَتَوَجَّهْنَا إِلَيْهِمْ إِلَّا لِطَلَبِ الْقُرْبَةِ وَالشَّفَاعَةِ.

فَدَلِيلُ الْقُرْبَةِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِى مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِى مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ} [الزمر: 3].

وَدَلِيلُ الشَّفَاعَةِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلاء شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ} [يونس: 81].

وَالشَّفَاعَةُ شَفَاعَتَانِ: شَفَاعَةٌ مَنْفِيَّةٌ وَشَفَاعَةٌ مَثْبَتَةٌ، فَالشَّفَاعَةُ الْمَنْفِيَّةُ مَا كَانَتْ تُطْلَبُ مِنْ غَيْرِ اللهِ فِيمَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ إِلَّا اللهُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {يأَيُّهَا الَّذِينَ ءامَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم مّن قَبْلِ أَن يَاتِىَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ} [البقرة:452].

وَالشَّفَاعَةُ الْمَثْبَتَةُ هِيَ الَّتِي تُطْلَبُ مِنَ اللهِ، وَالشَّافِعُ مُكَرَّمٌ بِالشَّفَاعَةِ وَالْمَشْفُوعُ لَهُ مَنْ رَضِيَ اللهُ قَوْلَهُ وَعَمَلَهُ بَعْدَ الْإِذْنِ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: {مَن ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ} [البقرة: 452].

Müşrikler, Allah'a yakınlaşmak ve Allah ile aralarında şefaatçi olmaları için putlara dua ettiklerini, onlara yöneldiklerini söylüyorlardı. Allah'a yakınlaşma gayesiyle putlara tapınmalarının delili şu âyettir:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

"Allah'tan başka kendilerine birtakım velîler (mâbudlar ve koruyucular) edinenler ise: 'Biz bunlara, yalnızca bizi Allah'a daha fazla yakınlaştırsınlar diye tapıyoruz' derler. Allah, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir. Doğrusu Allah, yalancılığı ve inkârcılığı âdet edinenleri doğru yola erdirmez."

(Zümer, 3)

Allah ile aralarında şefaatçi olsunlar diye putlara tapındıklarının delili de şu âyettir:

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلاء شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ

"Müşrikler, Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyen putlara tapıyor ve 'Bunlar, Allah yanında bizim şefaatçilerimizdir' diyorlar." *(Yunus, 18)*

Şefaat iki kısma ayrılır. Birincisi, menfî (olumsuz/yanlış) şefaat. İkincisi, müspet (olumlu/doğru) şefaat.

Menfî şefaat: Allah'tan başka kimsenin gücünün yetmeyeceği noktada Allah'tan başkasından şefaat dilemek. Buna örnek olarak şu âyeti zikredebiliriz:

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءامَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَاتِىَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! İçinde hiçbir alışverişin, dostluğun ve *şefaatin* geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. Kâfirlere gelince, onlar zalimlerin ta kendileridir."

(Bakara, 254)

Müspet şefaat: Allah'tan talep edilen şefaattir. Şefaat eden, şefaat etme hakkına sahip olarak ödüllendirilmiştir. Kendisine şefaat edilen kişi ise Allah'ın, amelinden ve sözünden razı olduğu kişidir. Bununla beraber şefaat olunacak kişiye şefaat edenin şefaatçi olabilmesi için Allah'ın izin vermiş olması da gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

مَن ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ

"İzni olmadan O'nun huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir?" *(Bakara, 255)*

ŞERH:

Kâfirler, tapındıkları varlıkların rubûbiyete sahip olduklarına inanmaksızın onlardan yardım diliyor ve ibadet ediyorlardı.

Bu kaidede; Allah'tan başkasına tapınan/kul olan kişi, mâbudunun rubûbiyete de sahip olduğuna inanıyorsa kâfir olur yoksa kâfir olmaz diyenlerin aksine bir kimsenin, Allah dışında kul olduğu varlığın rubûbiyete sahip olduğuna itikad etmese bile kâfir olacağı ele alınmaktadır.

II.I. Bu Kaidedeki Hasretme Üslubu Hakkında

Bu kaidede hasretme üslubu kullanılmıştır. Müellif, "إِلَّا...مَا دَعَوْنَاهُمْ/**onlara ancak şunun için dua ediyoruz**" ibaresini kullandı. Bu cümledeki hasretmeyle, önce menfî (olumsuz) sonra müspet (olumlu) anlam sağlanmıştır. "مَا"edatıyla olumsuzluk sağlanırken "إِلَّا" ile olumlu anlam sağlanmıştır. Hasretme üslubu, kastedilen mânayı en iyi şekilde ifade etmeyi sağlayan en güçlü yöntemlerdendir.

Hasretmek, cümledeki hükmü (mânayı) sadece hasredilen şeye tahsis ederken akla gelebilecek diğer şeylerden hükmü nefyeder.

Bu üsluba göre cümlenin anlamı şöyle oluyor: Biz o putlara dua etmeyiz ama sadece tek bir şey için onlara dua ediyoruz. Başka bir gayemiz yok. O şey de putların Allah katında bize şefaatçi olmalarıdır. Yoksa onlar rab değillerdir, fayda veya zarar da sağlayamazlar.

"يَقُولُونَ/**müşrikler diyorlardı ki**". Bu ifadeyle onların hem kalpleriyle hem de dilleriyle konuşmaları kastedilmiştir. Yani onlar, söyledikleri bu sözü hem dilleriyle telaffuz ediyorlar hem de kalpleriyle inanıyorlardı.

"مَا دَعَوْنَاهُمْ/**onlara dua etmeyiz**". Cümledeki duadan maksat bildiğimiz duadır. Dua iki kısma ayrılır. Birincisi, ibadet mahiyetinde olan duadır. Örneğin, Allah'tan başkası adına kurban kesmek yahut adak adamak gibi. İkincisi, talep mahiyetinde olan duadır. Buna örnek olarak da Allah'tan başkasından şirke sevk edecek şekilde yardım dilemeyi örnek verebiliriz.

Peki müellifin ibaresinde bu iki mâna birlikte mi kastedildi yoksa sadece birisi mi kastedildi? Buna cevap vermeden önce bu ibareden sonra gelen cümleyi incelemelisin. Zira sonraki cümle manayı değiştiriyor ve etki ediyor.

"تَوَجَّهْنَا إِلَيْهِمْ/**onlara (putlara) yönelmedik**". "Yönelmek" ifadesiyle ibadet ve amel etmek kastedilir. Cümledeki yönelmek ifadesini amel etmek olarak tefsir ediyor ve dua kelimesine tekrar dönüyoruz. O hâlde müellifin ibaresindeki dua ifadesiyle talep mahiyetinde olan duanın kastedildiği anlaşılır.

"مَا دَعَوْنَاهُمْ وَتَوَجَّهْنَا إِلَيْهِمْ/**onlara dua etmedik ve yönelmedik...**" Yani, putlardan yardım dilemedik. Cümledeki "و"harfi atıf için gelmiştir.

"تَوَجَّهَ/**yönelmek**" kelimesi amel ve itaat anlamlarına gelir. Delil şu âyetlerdir:

وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

"Her secde ettiğinizde kalp ve beden ahengi içinde bütün varlığınızla O'na *yönelin* (teveccüh edin)." *(A'râf, 29)*

Âyet ile "namaz kılmak" kastedilmiştir.

فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ

"Buna rağmen Allah'ın dini hakkında seninle tartışırlarsa onlara de ki: 'Ben bütün varlığımla Allah'a teslim oldum (yöneldim)..." *(Âli İmrân, 20)*

Âyette ifade edilen "teslim olmak" ibaresiyle, "Ameller vesilesiyle Allah'a boyun eğmek" kastedilir.

O hâlde müşriklerin putlara yönelmeleri, teslim olmaları; yani onlar için kurban kesmeleri, adak adamaları, kabirlerinin başında ibadet etmeleri ve onlardan teberrük etmeleri (bereket ummaları) birer ibadet çeşididir.

"إِلَّا لِطَلَبِ الْقُرْبَةِ وَالشَّفَاعَةِ/**bunları yapmamız sadece Allah'a yakınlaşmayı ve şefaati istediğimiz içindir.**" Cümlede yer alan "الطَّلَبِ/**talep**" kelimesinin başındaki "لِ" harf-i cerri sebep bildirmek içindir. Yani mâna şöyledir: Bizim putlardan yardım dilememiz, onlara ibadet etmemiz bizi sadece Allah'a yaklaştırmaları ve Allah katında bize şefaatçi olmaları içindir.

Cümlede "الشَّفَاعَةُ" kelimesi "الْقُرْبَةُ" kelimesine atfedildi. Atıf yapmak, atfedilen iki şeyin birbirinden farklı olmasını gerektirir. Bundan dolayı müellifin ibaresini tefsir ederken muğâyere[34] anlamını tercih ediyoruz. Eğer kurbet (yaklaşma) ve şefaat kelimeleri birbirinden farklı şeyler değil de aynı anlamda olsalardı birisi kullanıldığı zaman diğerinin kullanılmasına gerek kalmazdı. İslâm ve iman kelimeleri de böyledir.

Müşrikler, putlar vesilesiyle Allah'a yakınlaşmayı isterken aslında bağışlanmayı ve cehennemden korunmayı arzu ediyorlardı. Daha genel bir ifadeyle, âhiret ile alakalı olan meselelerde putların kendilerine aracı olmalarını böylece Allah'a daha yakın olmayı ümit ediyorlardı.

34. Atfedilen iki şeyin birbirinden farklı olması anlamı. **(Mütercim)**

Müşrikler, sâlih zatlara gelerek onlara "Allah katında bize aracı olun ki bizi bağışlasın, bizi cennete alsın" diyorlardı. Putları aracı edinerek Allah'a yaklaşmayı istemeleri bu şekilde gerçekleşiyordu.

Şefaat ile dünyalık konularda bir şey istemek kastedilir. Müşrikler, evliyalara gelerek "Allah katında bize şefaatçi olun ki bizi rızıklandırsın, bize evlat versin, bizi hastalıklardan kurtarsın" diyorlardı.

II.II. Bu Kaidenin Ehemmiyeti

Bu kaide, bu risâlenin en önemli kaidesidir. Birinci kaide, bu kaidenin ön hazırlığı mahiyetindeydi. Çünkü ulûhiyet tevhidiyle alakalı olan meseleler, rubûbiyet tevhidiyle alakalı olan meselelerden daha mühimdir.

II.III. Bu Kaidenin Yazılmasındaki Hedef

Müellifin kaleme almış olduğu bu kaideyle amaçlanan hedef; kendi döneminde yaşayan ve şirkin yalnızca kişi, kul olduğu/ibadet ettiği şeyde rubûbiyete de inanırsa gerçekleşeceğini söyleyenlere reddiye vermektir. Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb, bu inancı yayanlarla aynı dönemde yaşamıştır. Onlara göre bir kimse, yardım talep ettiği sâlih zatta rubûbiyet iddiasında bulunmuyorsa ondan yardım isteyebilir.[35] Bu inancı yayanlardan bazıları şunlardır:

1.) Hicrî 1227 tarihinde vefat eden Muhammed el-Fâsî. *'Er-reddu alâ ba'di'l-mübtedi'a (Bazı Bid'atçilere Reddiyeler)'* kitabının yazarıdır. Bu kitabında şöyle söyler: "Peygamber yahut veli kulun fayda veya zarar sağlayamayacağını bilerek ondan yardım talebinde bulunan müslümanla diğerleri bir midir?" Bu kelamıyla aslında şunu kastetmiştir: Bir Müslüman, fayda veya zarar sağlamaya gücünün yetmediğini bilerek bir peygamberden ya da veli kuldan yardım talep ederse bu yaptığı şirk olmaz.

35. "Yetiş ey falanca!" sözünü söylemek gibi. **(Mütercim)**

2.) Hicrî 1217 tarihinde vefat eden Muhammed el-Kâdirî el-Halebî. *' Er-reddu ale'l-Vehhâbiyye (Vehhâbîler'e Reddiye)'* risâlesinin yazarıdır. Bu risâlesinde bir kimse, yardım talebinde bulunduğu zatın yaratma veya tasarruf gücüne sahip olduğuna itikad etmezse Allah'tan başkasından yardım talep edebilir, diyor.

3.) İbnu'l-Afâlik el-Ahsâî. Bu zat, Arap Yarımadası'nda Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb'ın en büyük hasımlarındandır. Kaleme aldığı bir risâlede şunları söyler: "Bir kimse ancak yardım talebinde bulunduğu zatta rubûbiyet iddia ederse tekfîr edilebilir." İbnu'l-Afâlik, Şeyh Muhammed'in vefatından sonra birçok şüpheyi yaygınlaştırdı.

4.) Hicrî 1303 tarihinde vefat eden Dâvûd b. Muhammed el-Hemdânî. *'İzhâku'l-bâtıl (Batılın Yok Oluşu)'* kitabının yazarı.

5.) Hicrî 1299 yılında vefat eden Dâvûd b. Circîs el-Irâkî. O da gerçekten büyük bir hasımdı. Selefî davetin aleyhinde birçok reddiye yazmıştır. *'El-minhetü'l-ilâhiyyetü fî'l-reddi ale't-tâifeti'l-Vehhâbiyye (Vehhâbîler'e Reddiye Hususunda İlâhî Hediye)'* risâlesini hazırladı.

6.) Zikredeceğimiz son isim Muhammed b. Alevî el-Mâlikî. *'Mefâhîm yecibü en tüsahhah (Düzeltilmesi Gereken Kavramlar)'* kitabının yazarıdır. Şeyh Sâlih b. Abdülazîz de *'Hâzihî mefâhîmunâ (Bunlar Bizim Kavramlarımız)'* risâlesini yazarak ona reddiye vermiştir. Bahsi geçen isimlerin hepsi tek bir ağızdan konuşarak, yardım talep edilen sâlih zatta rubûbiyet iddiasında bulunulmuyorsa ondan yardım istemenin şirk olmayacağını söylemişlerdir.

Daha sonra musannif, müşriklerin ibadet ve dua konularında Allah'a şirk koştuklarına delil olacak şu âyetleri zikretti:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى
إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Allah'tan başka kendilerine birtakım mâbudlar ve koruyucular edinenler ise: 'Biz bunlara, yalnızca bizi Allah'a daha fazla yakınlaştırsınlar diye tapıyoruz' derler. Allah, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir." *(Zumer, 3)* Yani diyorlar ki biz o putlara sadece tek bir amaç için tapıyoruz, o da bizi Allah'a yaklaştırmalarıdır.

Akabinde Allah Teâlâ âyetin devamında onları kâfirler olarak tanımladı ve şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

"Doğrusu Allah, yalancılığı ve inkârcılığı (kâfirliği) âdet edinenleri doğru yola erdirmez." *(Zumer, 3)* Putlardan istekte bulundukları için onları kâfir olarak niteledi.

Musannifin zikrettiği ikinci âyet şefaat dilemeyle alakalı oldu.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

"Müşrikler, Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyen putlara tapıyor ve 'Bunlar, Allah yanında bizim şefaatçilerimizdir' diyorlar." *(Yûnus, 18)*

Daha sonra musannif şefaat konusundaki sahih itikada/inanca değindi. Bu konuya giriş yapmadan önce insan merak ediyor, acaba şefaat konusu neden bu kaidede ele alındı?

Musannif böyle yaparak şu noktaya dikkat çekmek istiyor, müşriklerin sâlih zatlardan şefaat dilenmeleri şirk olmakla beraber onlara asla fayda da sağlamayacaktır.[36]

36. Çünkü yaptıkları iş, sahih olan şefaat inancına tamamıyla zıttır. **(Mütercim)**

Musannif, sahih olan şefaat inancını ikiye ayırdı:

II.IV. Menfî Şefaat Hakkında

1.) Menfî (geçersiz) şefaat: Bunu şöyle tarif etti: "Allah'tan başka kimsenin gücünün yetmeyeceği noktada Allah'tan başkasından şefaat dilemek. Buna örnek olarak şu âyeti zikredebiliriz: "**Ey iman edenler! İçinde hiçbir alışverişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce...**" Burada "menfî şefaat" ifadesiyle kastedilen şey mutlak mânadaki şefaat değildir. Bir kâfire şefaatçi olmak veya kâfirden şefaat ummak gibi Allah'ın razı olmayacağı şefaat türleridir. Buna göre, her kim sâlih bir zattan şefaat dilerse kıyamet gününde ona asla şefaat olunmayacaktır. Çünkü o, sâlih zattan şefaat dileyerek kâfir olmuştur ve kıyamet gününde hiç kimse kâfirlere şefaatçi olamayacaktır.

II.V. Müspet Şefaat Hakkında

2.) Müspet (geçerli) şefaat: Bu da Allah'tan istenen şefaattir. Örneğin şöyle söylemek gibi "Allah'ım! Peygamberini *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* benim için şefaatçi kıl."

Müspet şefaatin kabul olabilmesi için üç şart bulunmaktadır:

a.) Şefaat edecek kişi Allah'ın kendisinden razı olduğu, şefaat etme şerefine nail olan birisi olmalıdır.

b.) Kendisine şefaat edilecek kişi Allah'ın kendisinden razı olduğu bir kul olmalıdır.

c.) Allah Teâlâ'nın şefaate izin vermiş olması gerekir. Delil şu âyettir:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"İzni olmadan O'nun huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir?" *(Bakara, 255)*

Bu noktada musannif diyor ki: "Sizler, sâlih zatlardan şefaat dilediğiniz için asla şefaatten faydalanamayacaksınız. Sâlih zatlar, Allah'ın kendilerinden razı olduğu insanlardır. Ama sizler, küfür amelini gerçekleştirdiğiniz için Allah'ın kendilerinden razı olmadığı insanlarsınız. Allah Teâlâ, size şefaat edilmesine müsaade etmeyecektir."

III. ÜÇÜNCÜ KAİDE

القَاعِدَةُ الثَّالِثَةُ: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ظَهَرَ عَلَى أُنَاسٍ مُتَفَرِّقِينَ فِي عِبَادَاتِهِمْ: مِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الْمَلَائِكَةَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الْأَنْبِيَاءَ وَالصَّالِحِينَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الْأَشْجَارَ وَالْأَحْجَارَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَعْبُدُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ.

وَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللهِ - صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَهُمْ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلهِ} [الأنفال: 93].

وَدَلِيلُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ قَوْلُهُ جَلَ وَعَلَا: {وَمِنْ ءايَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ} [فصلت: 73].

وَدَلِيلُ الْمَلَائِكَةِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَلاَ يَامُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّيْنَ أَرْبَابًا} [آل عمران: 08].

وَدَلِيلُ الْأَنْبِيَاءِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ اللَّهُ ياعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَءَنْتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَاهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ} [المائدة:611 - 811].

وَدَلِيلُ الصَّالِحِينَ قَوْلُهُ تَعَالَى: {أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ} [الإسراء: 75].

وَدَلِيلُ الْأَشْجَارِ وَالْأَحْجَارِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {أَفَرَءَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الاخْرَى} [النجم: 91، 02].

وَحَدِيثُ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيُّ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُ - قَالَ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُ -: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ - صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِلَى حُنَيْنٍ، وَنَحْنُ حُدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَعْكِفُونَ عِنْدَهَا، وَيُنَوِّطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ، يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَمَرَرْنَا بِسِدْرَةٍ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ: اِجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ ... "الْحَدِيثَ

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, **farklı farklı şeylere tapınan insanlara karşı mücadele verdi. Onlardan kimisi meleklere, kimisi peygamberlere** *(aleyhimus's-selâm)* **ve sâlih zatlara, kimisi ağaçlara ve taşlara, kimisi de güneşe ve aya tapıyordu. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **onları birbirinden ayrı tutmadı, hepsiyle savaştı. Delil şu âyettir:**

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ

"O hâlde hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın." *(Enfâl, 39)*

Bazı müşriklerin, güneşe ve aya taptıklarını gösteren âyet şudur:

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Geceyle gündüz, güneş ve ay Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerdendir. Siz, güneşe de aya da secde etmeyin; her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk yapacaksanız." *(Fussılet, 37)*

Bazı müşriklerin, meleklere taptıklarını gösteren âyet şudur:

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا

"O (Allah) size, 'Melekleri ve peygamberleri rab edinin!' diye de emretmez." *(Âli İmran, 80)*

Bazı müşriklerin, peygamberlere *(aleyhimus's-selâm)* **taptıklarını gösteren âyet şudur:**

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَاعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

"Yine Allah, 'Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara; Allah'ın yanı sıra beni ve annemi de iki tanrı kabul edin, diye sen mi söyledin?' buyuracak, o da şöyle diyecek: 'Hâşâ! Sen, ortağı bulunmaktan ve her türlü noksan sıfatlardan pak ve uzaksın Allah'ım! Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana düşmez. Eğer böyle bir şey söylemişsem sen onu elbette bilirsin. Çünkü sen benimle ilgili her şeyi, içimden geçenleri dahi bilirsin; fakat ben sende olanı, senin gizleyip de bana

öğretmediğini bilemem. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin." *(Mâide, 116)*

Bazı müşriklerin, sâlih zatlara taptıklarını gösteren âyet şudur:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ

"İlah diye taptıkları o varlıklar (salih zatlar), 'Ne yapsam da Allah'a yakın olabilsem!' diye Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar." *(İsrâ, 57)*

Bazı müşriklerin, ağaçlara ve taşlara taptıklarını gösteren âyet şudur:

أَفَرَءَيْتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلْعُزَّىٰ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلْأُخْرَىٰٓ

"Hiç düşündünüz mü niçin taptığınızı Lât ve Uzzâ'ya. Üçüncü olarak da öteki put Menât'a?" *(Necm, 19-20)*

Ebû Vâkid el-Leysî *(radıyallâhu anhu)* **anlatıyor: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ile birlikte Huneyn'e gidiyorduk. O gün biz küfürden yeni kurtulmuştuk. Müşriklerin bir ağacı vardı. Ona ibadet ederler ve silahlarını asarlardı. Bu ağaca Zâtü Envât deniliyordu. Bir ağacın yanından geçerken biz de "Ya Rasûl Allah! Bize de onlarınki gibi Zâtü Envât yap" dedik...** [37]

37. Şeyhayn'in şartına göre isnadı sahihtir. Ahmed, *Müsned*, 36/226, (No: 21897); Taberânî, *Kebir*, III, 244, (No: 3291); Buhârî, *Târihü'l-kebir*, IV, 163. Tirmizî ve İbn Hibbân da bu hadisi tashih etmişlerdir. Bk. Tirmizi, 2180; İbn Hibbân, 6702. **(Editör)**

ŞERH:

Musannif bu kaidede şunu izah etmek istedi: Şirk, ibadetin herhangi bir çeşidini Allah'tan başkasına yöneltmektir. Allah'tan başka kendisine ibadet edilen şeyin sâlih kul mu, ağaç mı veya taş mı olduğuna bakmaksızın bu böyledir. Musannifin şu sözü, beyan ettiğimiz bu manaya işaret etmektedir: **"Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, **farklı farklı şeylere tapınan insanlara karşı mücadele verdi. Onlardan kimisi meleklere, kimisi peygamberlere..."**

Musannif, bu kaide bağlamında şu görüşü savunanlara reddiye vermektedir: Şirk, sadece taştan heykellere ve putlara ibadet etmektir. Bu söz, daha önce *Keşfu'ş-Şubuhât*'ta değindiğimiz söze benzemektedir. Zira musannif orada da birtakım insanların, şirkin sadece taşlara ibadet etmek olduğu şüphesini yaymaya çalıştıklarını söylemişti.

Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb, *Keşfu'ş-Şubuhât* adlı eserinde der ki: "Bilakis, sâlih zatlara ve peygamberlere *(aleyhimus's-selâm)* tapmak da şirktir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, taşlara ve sâlih zatlara kul olanlar arasında bir fark görmemişti. Onları ne hüküm bakımından ne de ceza bakımından ayırt etmedi. Hüküm açısından hepsini müşrik olarak gördü, ceza açısından hepsini öldürülmekle cezalandırdı."

Daha sonra bu sözüne delil olarak şu âyeti zikretti:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ

"O hâlde hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın." *(Enfâl, 39)*

Âyette geçen **"o kâfirler"** ifadesinden maksat, Allah dışında herhangi bir şeye kulluk eden herkestir.

Daha sonra musannif, müşriklerin kendisine ibadet ettiği yedi

mâbudu zikretti. Bunlar en meşhur olanlarıdır. Musannifin tertibine göre onlar şunlardır: Melekler, peygamberler, sâlih zatlar, ağaçlar, taşlar, güneş ve ay.

Musannif, yaptığı bu sıralamaya dikkat etmeksizin her mâbudun delilini zikretti. Önce güneş ve aya tapıldığını gösteren ayetti getirdi:

لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ

"Siz, güneşe de aya da secde etmeyin; (her şeyi olduğu gibi) bunları (da) yaratan Allah'a secde edin." *(Fussilet, 37)* Âyet bize gösteriyor ki müşriklerden bazıları güneşe ve aya secde ediyorlardı.

Akabinde meleklere tapıldığını gösteren âyeti getirdi:

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا

"O (Allah) size, 'Melekleri ve peygamberleri rab edinin!' diye de emretmez." *(Âli İmrân, 80)*

Fakat bu âyet tam olarak meleklere tapıldığına işaret etmiyor. Zira birinci kaidede, kâfirlerin rubûbiyet tevhidini kabul etmediklerini iddia edenlere reddiye verirken bu âyete değinmiştik. Şeyh Sa'dî'nin de ifade ettiği üzere bu âyet, Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "Sen bize, sana ibadet etmemizi mi emrediyorsun?" diyen Necran heyeti hakkında indirilmiştir. Âyetin nüzûl sebebini öğrendiğimize göre görüyoruz ki burada meleklere tapıldığını gösteren herhangi bir karine bulunmamaktadır. Müşriklerin, meleklere de taptıklarını gösteren bundan daha açık bir âyet bulunmaktadır. O da şudur:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ

"Kıyamet günü Allah herkesi huzurunda toplayacak, sonra da meleklere 'Şunlar size mi tapıyorlardı?' diye soracak." *(Sebe, 40)*

İmam Beğavî ve İbnu'l-Cevzî tefsirlerinde derler ki: "Allah Teâlâ kıyamet gününde melekleri ve onlara tapanları bir araya getirecek. Melekler, kendilerine tapanlardan beri olacaklar."[38] İşte bu âyet, müşriklerden meleklere tapanların olduğunu göstermektedir.

Müşriklerin, peygamberlere taptığının delili İsa'dır *(aleyhisselâm)*. Mâide sûresindeki şu âyet bunu göstermektedir:

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَاعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ

"Yine Allah, 'Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara; Allah'ın yanı sıra beni ve annemi de iki tanrı kabul edin, diye sen mi söyledin?' buyuracak." *(Mâide, 116)*

Müşriklerin, sâlih zatlara taptıklarını gösteren âyet şudur:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ

"İlah diye taptıkları o varlıklar (sâlih zatlar), 'Ne yapsam da Allah'a yakın olabilsem!' diye Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar." *(İsrâ, 57)*

Âyetin manası şudur: Müşriklerin, Allah'tan başka kendilerine kul oldukları o sâlih zatlar da aslında Allah'a muhtaçlardır. Onlar, Allah'a yaklaşma gayretinde ve onun rahmetine nail olma arzusundadırlar. Öyleyse nasıl oluyor da muhtaç olana tapılıyor ve her şeyden müstağni olan Allah Teâlâ'dan yüz çevriliyor?

38. Bk. *Tefsiru'l-Beğavi*, III, 684; İbnu'l-Cevzi, *Zâdu'l-mesir*, III, 502. **(Editör)**

Müşriklerin ağaçlara ve taşlara taptıklarını gösteren âyet şudur:

أَفَرَءَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الاخْرَى

"Hiç düşündünüz mü niçin taptığınızı Lât ve Uzzâ'ya. Üçüncü olarak da öteki put Menât'a?" *(Necm, 19-20)*

Lât putu taştan, Uzzâ putu ağaçtan yapılmıştı. Müşriklerin ağaçlara ve taşlara taptıklarını gösteren hadis de şudur: Ebû Vâkid el-Leysî *(radıyallâhu anhu)* anlatıyor: "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikte Huneyn'e gidiyorduk..."[39]

Hadiste yer alan *"Müşriklerin bir ağacı vardı. Ona ibadet ederler ve silahlarını asarlardı"* ifadesi, müşriklerin ağaçlara taptıklarını gösteren karinedir. Bu hadisi İmam Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî hadise hasen hükmü vermiştir. İbn Hibbân ve *et-Telhîs*'inde (3/216) İbn Hacer bu hadise sahih hükmü vermiştir.

39. Ebu Vâkid el-Leysî *(radıyallâhu anhu)* anlatıyor: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile birlikte Huneyn'e gidiyorduk. O gün biz küfürden yeni kurtulmuştuk. Müşriklerin bir ağacı vardı. Ona ibadet ederler ve silahlarını asarlardı. Bu ağaca Zâtü Envât deniliyordu. Bir ağacın yanından geçerken biz de "Ya Rasûlellah! Bize de onlarınki gibi Zâtü Envât yap" dedik. Bunun üzerine Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: *"Allah-u Ekber! Sizin bu söylediğiniz söz, İsrâiloğulları'nın Mûsâ'ya söyledikleri* ***'Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah yap.'*** (A'râf/138) *sözüne benzemektedir. Siz, sizden öncekilerin yolunu aynen takip edeceksiniz."* Hadisi, İmam Tirmizi, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir. **(Mütercim)**

IV. DÖRDÜNCÜ KAİDE

الْقَاعِدَةُ الرَّابِعَةُ: أَنَّ مُشْرِكِي زَمَانِنَا أَغْلَظُ شِرْكاً مِنَ الْأَوَّلِينَ؛ لِأَنَّ الْأَوَّلِينَ يُشْرِكُونَ فِي الرَّخَاءِ وَيُخْلِصُونَ فِي الشِّدَّةِ، وَمُشْرِكُو زَمَانِنَا شِرْكُهُمْ دَائِمٌ فِي الرَخَّاءِ وَالشِّدَّةِ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: {فَإِذَا رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ * لِيَكْفُرُوا بِمَا ءاتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعلَمُونَ} [العنكبوت:56] تَمَّتْ، وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمْ.

Günümüz müşrikleri, geçmişteki müşriklere nazaran daha fazla şirke batmış durumdadırlar. Çünkü geçmişteki müşrikler rahatlık zamanlarında şirk koşarken sıkıntıya düştüklerinde Allah'a karşı ihlaslı oluyorlardı. Günümüz müşrikleri ise hem rahatta hem zorlukta şirk koşmaktan vazgeçmiyorlar. Buna delil olarak şu âyeti zikredebiliriz:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

"Onlar gemiye binip sefere çıktıkları zaman boğulma tehlikesiyle karşılaştıklarında bütün kalpleriyle Allah'a yönelir, tüm samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Ama Allah onları denizin korkularından kurtarıp karaya çıkardığı zaman, hemen o andan itibaren yine Allah'a ortak koşmaya koyulurlar!" *(Ankebût, 65)*

Kitap burada sona erdi. Muhammed'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, **ailesine ve ashâbına salât-u selâm olsun.**

ŞERH:

IV.I. Bu Kaidenin Yazılmasındaki Hedef

Müellifin bu kaideyi kaleme almasındaki maksat, bazı şirk türlerinin bazısından daha büyük olduğunu; bazı müşriklerin bazılarından daha çok şirke dalmış olduklarını beyan etmektir. Şirk, kendi içinde kısımlara ayrılır. Buna delil olarak şu âyeti örnek verebiliriz:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ

"Muhakkak ki haram ayların yerlerini değiştirip ertelemek (nesî), *kâfirlikte ileri gitmekten* başka bir şey değildir." *(Tövbe, 37)*

IV.II. Bu Kaidenin Yazılmasındaki Bir Diğer Hedef

Müellifin bu kaideyi zikretmesindeki bir diğer maksat da şudur: Şirk, her ne kadar belirli bir dönemde -örneğin rahatlık zamanında- gerçekleşmiş olsa da şirk amelini gerçekleştirene müşrik hükmü verilmesi hususunda bu yeterli gelir. Onun, her vakitte şirk koşan bir müşrik olmasına gerek yoktur.

IV.III. Bu Kaidenin Tahlîli

"إِنَّ مُشْرِكِي زَمَانِنَا/**günümüz müşrikleri**". O müşrikler ki ulûhiyet, rubûbiyet, isim ve sıfatlar hususunda Allah'a ortaklar koşanlardır.

"أَغْلَظُ شِرْكاً/**daha fazla şirke batmış durumdadırlar.**" Onlar, oran ve haddi aşma açısından şirke daha çok bulaşmış hâldedirler. Günümüzdekiler her hâlükârda şirk koşuyorlar. Ve bu durum, belirli vakitlerde şirk koşanların hâlinden daha vahimdir.[40]

40. Geçmişteki müşrikler belirli vakitlerde, yani musannifin de ifade ettiği üzere sadece rahatlık zamanlarında şirk koşuyorlardı. Günümüz müşrikleri ise her koşulda şirk koşmaktan geri durmuyorlar. **(Mütercim)**

"لِأَنَّ الْأَوَّلِينَ/**çünkü geçmişteki müşrikler".** "أن" harfinin başındaki "ل" harf-i cerri, sebep bildirmek içindir. Musannif bundan sonra günümüzdekilerin neden daha fazla haddi aşmış olduklarını beyan ediyor.

Musannif, "الْأَوَّلِينَ" kelimesinin başındaki "ال" takısıyla Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dönemindeki müşrikleri kastetmiştir. Nitekim o müşrikler, musannifin yaşadığı dönemden daha önceki bir vakitte yaşamışlardı. Onlar sadece âfiyet, sıhhat ve bolluk zamanlarında Allah'a ortak koşuyorlardı. Zorluk ve hastalık zamanlarında ihlaslı bir şekilde Allah'a yöneliyorlardı. Buradaki ihlastan maksadımız ise yalnızca şirkin olmaması, yani onların şirk koşmamalarıdır. Yoksa (mü'mine) fayda sağlayan ihlasla bu aynı değildir. Çünkü ulûhiyet şirkinin var olduğu yerde ihlas hiçbir fayda sağlamaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

"Çünkü biz o gün onların yaptıkları bütün amellerin üzerine varıp, hepsini toz duman edeceğiz." *(Furkân, 23)*

"وَمُشْرِكُو زَمَانِنَا شِرْكُهُمْ دَائِمٌ/**günümüz müşriklerinin şirki ise süreklidir."** Yani her vakitte Allah'a şirk koşarlar.

Daha sonra musannif, geçmişteki müşriklerin durumunu beyan eden bir âyet zikretti:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

"Onlar gemiye binip sefere çıktıkları zaman boğulma tehlikesiyle karşılaştıklarında bütün kalpleriyle Allah'a yönelir, tüm samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Ama Allah onları denizin

korkularından kurtarıp karaya çıkardığı zaman, hemen o andan itibaren yine Allah'a ortak koşmaya koyulurlar!" *(Ankebût, 65)*[41]

Musannif, bu kaidenin sonunda ulûhiyet şirkinin tarifini yapıyor. Zira ulûhiyet şirkinin açıklanması, bu dört kaidenin esas amacıdır.

Ulûhiyet şirki: Allah dışında herhangi bir varlığa ibadet etmek, kul olmaktır. Bu şirkin gerçekleşmesi için kişinin, mâbud edindiği ilahta rubûbiyet iddiasında bulunmasına gerek yoktur. Hulâsa diyoruz ki: Allah'tan başkasına ibadet etmek şirktir. İkinci kaidede buna değinmiştir.

Dördüncü kaide, şirkte ileriye gidilmesi noktasında şirkin kısımlara ayrıldığını beyan etmektedir.

"تَمَّتْ/**kitap sona erdi**" Yani, ulûhiyet şirkini konu alan dört kaidenin beyanı tamamlandı.

"وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمْ/**Muhammed'e** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, **ailesine ve ashabına salât-u selâm olsun.**" Musannif, salât-u selâm ile risâleyi sonlandırdı. Meclisleri, kitapları ve dersleri salavât ile bitirmek müstehaptır.

İbnü'l-Kayyim *(rahimehullah)* *Celâu'l-efhâm* (s. 385) kitabında salavât getirmenin müstehap görüldüğü yerleri açıklamıştır. Şöyle der: "Tebliğ esnasında, ders anlatırken ve ilim öğretirken konuşmanın

---

41. Müellif bu hususta şu âyetleri de örnek göstermiştir:

وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِي ٱلبحر ضَلَّ من تدعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّىٰكُم إِلَى ٱلبَرِّ أَعرَضتُم وكان ٱلإِنسَٰنُ كَفُورًا

"Denizde başınıza bir felaket geldiği zaman, Allah'tan başka yalvardığınız bütün putlar kaybolur. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür." *(Isrâ, 67)*

قُل من يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَٰتِ ٱلبَرِّ وٱلبحر تدعُونَهُۥ تَضَرُّعًا وخُفيَةً لَّئِن أَنجَىٰنَا من هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ من ٱلشَّٰكِرِينَ قُلِ ٱللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنهَا ومن كُلِّ كَربٍ ثُمَّ أَنتُم تُشرِكُونَ

63- De ki: "Bizi bu tehlikeden kurtarırsa elbette şükredenlerden olacağız" diye gizli ve aşikâr O'na yalvarıp dururken, karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır?
64- De ki: "Allah, sizi ondan ve bütün sıkıntılardan kurtarır, sonra da siz yine ortak koşarsınız". *(En'âm Sûresi)*. **(Editör)**

başında ve sonunda Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* salavât getirmek müstehaptır."

Ayrıca şu hadis de bu konuda delildir:

مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهِ، وَلَمْ يُصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ، إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ تِرَةً

"Bir topluluk bir mecliste oturur da daha sonra Allah'ı zikretmeden ve Nebi'ye salavat getirmeden o meclisten kalkarlarsa Allah onlara buğz eder."[42]

Kavâidu'l-Erbaa (Dört Kaide) kitabı burada sonlandı. Allah'a hamd olsun. Allah Teâlâ; kitabın müellifini, şerh edeni, kitabın yayınlanmasına ve dağıtılmasına vesile olanları bağışlasın. Peygamberimiz Muhammed'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* salât-u selâm olsun.

42. İsnadı sahihtir. Hâkim, *Müstedrek*, 1826, 2017; Tirmizi, 3380; İbn Hibbân, 853; Ahmed, *Müsned*, 9843. **(Editör)**

Elinizdeki bu eser, Şeyh Muhammed b. Abdilvehhâb'ın telif etmiş olduğu *"Kavâidu'l-Erbaa (Dört Kâide)"* kitabının şerhidir.

Şerhi yazan ise yıllardır Suud zindanlarında yatmakta olan Şeyh Ali bin Hudayr'dır. Şeyh, diğer eserlerinde olduğu gibi bu şerhinde de büyük bir vukûfiyetle meseleleri, rivâyet ve dirâyet ilimleri bağlamında açıklamış, akide ilmindeki derin bilgisini ortaya koymuştur.